

Проектування моделі формування спеціальних рухових умінь та навичок у майбутніх учителів фізичної культури засобами баскетболу

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні однією з актуальних проблем педагогіки фізичного виховання є проблема формування спеціальних рухових умінь та навичок майбутніх фахівців галузі фізичної культури й спорту, зокрема вчителів, оскільки зміни, що відбуваються в суспільно-економічному житті України, а саме орієнтація людей на здобуття певного соціального статусу, супроводжуються підвищеними вимогами до фізичного та психологічного здоров'я громадян, яке, зі свого боку, викликає тривогу, а в молодих фахівців його погіршення відбувається ще під час навчання у ВНЗ.

Упровадження інноваційних педагогічних технологій у систему підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання дає змогу розширити можливості їхньої методичної підготовки, що сприяє швидшому їх становленню як спеціалістів.

Повноцінному розв'язанню завдань фізичного виховання нашої країни сприяє широке використання спортивних ігор у системі фізично-оздоровчої й спортивно-масової роботи [5, 43].

Баскетбол як засіб фізичного виховання має досить високий виховний та оздоровчо-гігієнічний потенціал, сприяє зміцненню здоров'я, поліпшенню фізичного розвитку й ефективно використовується в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Аналіз досліджень цієї проблеми та публікацій свідчить, що професійна діяльність педагога, у тому числі вчителя фізичної культури, визначається низкою різних умінь та навичок. Багато вчених згодні з тим, що одним із чинників, які визначають педагогічну майстерність учителя, є рівень сформованості в нього спеціальних умінь, а відповідно – навичок (Б. Р. Голошапов, Л. І. Лубишева, Ж. К. Холодов) [7, 73].

Розглядаючи професійну підготовку майбутнього педагога, фахівці звертають увагу, передусім, на її зміст, тому що вона несе в собі певну сукупність знань умінь і навичок, володіння якими дає змогу працювати спеціалістам певної кваліфікації [1]. Про це свідчать дослідження О. А. Светнева (2009), В. В. Філіпова (2010), А. О. Твеліної (2012), С. М. Дейнеко (2012), Ю. В. Козерука (2013) та ін.

У педагогічній практиці науковцями для формування спеціальних рухових умінь і навичок досить широко застосовується модельний підхід.

Ефективність та доцільність використання модельного підходу обґрунтовано в працях А. Забори, О. Свириденко, Т. Поліщука й ін.

Використання методу моделювання для формування рухових умінь і навичок рекомендують також Т. Круцевич, В. Жамардй, О. Гладошук, Є. Котов та ін. Питання модельного підходу для формування спеціальних рухових умінь і навичок студентів вищих навчальних закладів розкрито в дослідженнях А. Твеліної, О. Бойко, І. Ткачевської та ін.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що, незважаючи на достатню кількість наукових робіт, проблема формування спеціальних рухових умінь і навичок студентів ВНЗ – майбутніх учителів фізичної культури – засобами баскетболу залишається недостатньо вивченою.

Завдання дослідження – створити модель формування спеціальних рухових умінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчально-тренувальних занять із баскетболу та обґрунтувати її доцільність.

Методи дослідження – теоретичний аналіз науково-методичної літератури, теоретичне моделювання, синтез та узагальнення даних.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У практиці фізичної культури вміння виконувати окрему рухову дію розуміють як готовність суб'єкта навчання виконувати її, концентруючи увагу на кожному русі, що входить до її складу. Його формування відбувається через багаторазове повторення вправи в стандартних умовах. Уся увага при цьому зосереджується на окремих деталях, елементах рухової дії та просторово-динамічних характерис-

тиках рухів. Через їх складність засвоїти ці характеристики одночасно неможливо, тому багаторазове повторення вправи та її частин під безпосереднім контролем свідомості й пошуку способів найефективнішого їх виконання поступово приводить до вдосконалення та стабілізації окремих елементів рухових операцій із наступним їх поєднанням у рухову дію. Процес формування рухових умінь залежить від багатьох факторів (умови навчання, індивідуальні особливості, тип нервової системи, попередній досвід).

На перших етапах навчання рухові дії виконуються уповільнено, нестабільно, із зупинками, зайвими рухами та помилками. Такий рівень володіння вправою прийнято називати вмінням. Збільшення числа повторень із корекцією помилок приводить до невимушеного, плавного, безпомилкового, стабільного й економного виконання, вправа поступово автоматизується. Відбувається плавна трансформація вміння в навичку. На стадії формування навички поступово усуваються зайві рухи, удосконалюється між'язова координація, рухи стають точнішими в просторі, часі та за зусиллями. Усі рухи відтворюються невимушено, плавно, із високою точністю й стабільністю [3].

У науково-методичній літературі та педагогічній практиці виділяють такі послідовні етапи формування навичок:

1. *Підготовчий етап.* Аналіз мети заняття, виявлення наявного рівня навичок, підготовка системи вправ для тренування окремих навичок.

2. *Етап виконання.* Усвідомлення суб'єктом навчання сутності навички, що задається шляхом пояснень. Повторення завдання, словесний самоінструктаж, уключення у виконання описаних дій. Корекція й зворотний зв'язок, упорядкована практика, які гарантують закріплення нової навички.

3. *Етап оцінювання.* Оцінювання рівня виконання навички суб'єктом навчання стосовно цілей навчання, заданих на підготовчому етапі.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження нами розроблено модель формування спеціальних рухових умінь і навичок студентів ВНЗ – майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчально-тренувальних занять із баскетболу. Розроблена модель уключає в себе мету, завдання, технологію навчально-тренувальної діяльності, а також етапи формування спеціальних рухових умінь та навичок.

Запровадження розробленої моделі в навчально-виховний процес із фізичного виховання, на нашу думку, сприятиме оволодінню студентами спеціальними руховими вміннями й навичками.

Модель навчального процесу – це еталонне уявлення про навчання учнів, студентів, його конструювання в умовах конкретних освітньо-виховних закладів. Вона визначає цілі, основи організації та проведення навчального процесу. Основними її складниками мають бути цільовий, стимуляційно-мотиваційний, змістовий, процесуальний, контрольно-регулювальний, оцінно-результативний компоненти [2, 121].

Модель є орієнтиром системи формування спеціальних знань, рухових умінь і навичок студентів у процесі занять із фізичного виховання (у нашому випадку – із баскетболу). Орієнтовну структуру моделі представлено на рис. 1.

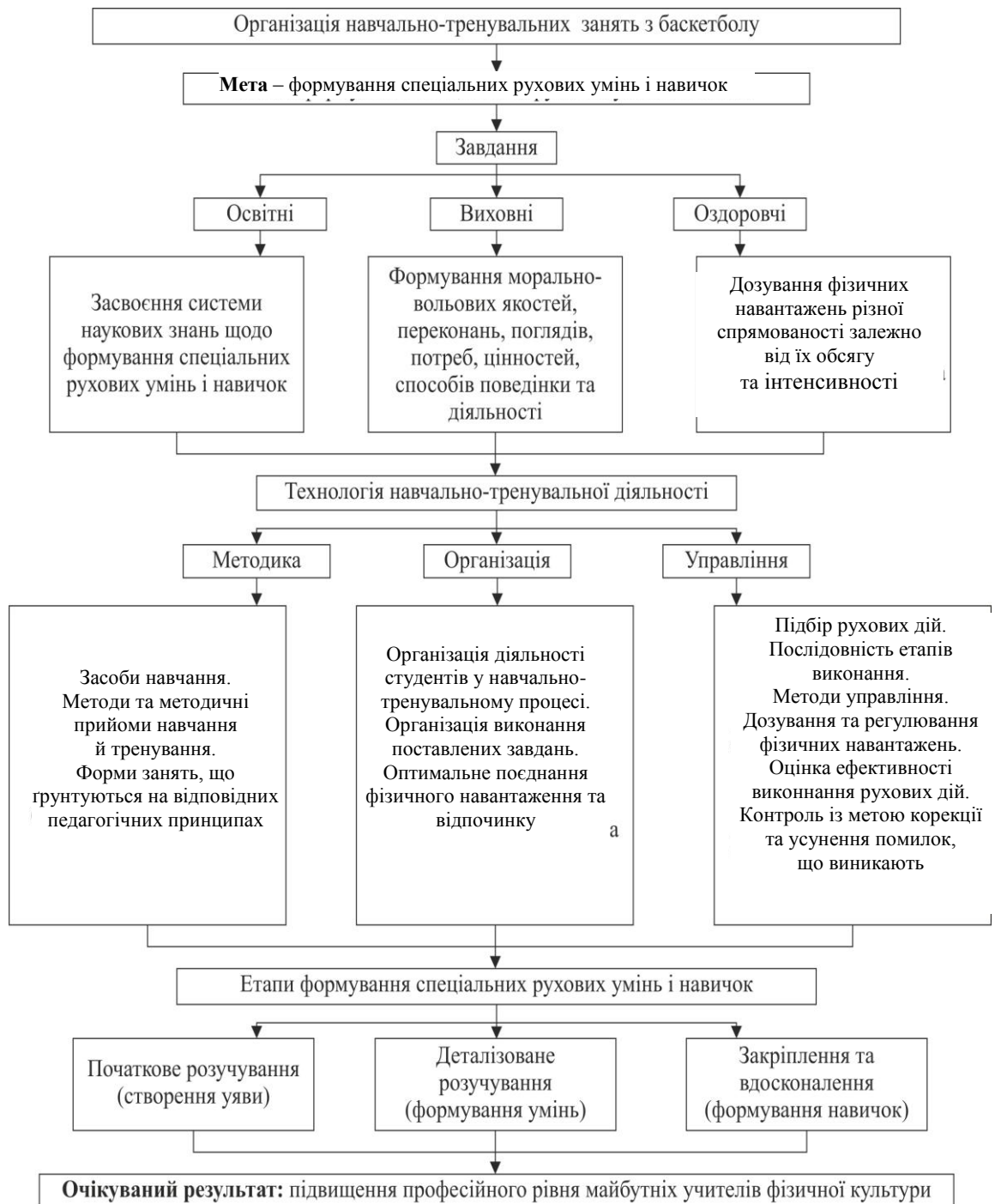

Рис.1. Технологічна модель формування спеціальних рухових умінь і навичок у майбутніх учителів фізичної культури засобами баскетболу

В основу запропонованої моделі покладено організацію навчально-тренувальних занять із баскетболу з розв'язанням стратегічних завдань: освітніх, виховних та оздоровчих. Усі три завдання взаємопов'язані, що забезпечується технологією навчально-тренувальних занять, використанням різних засобів, форм, методів і методичних прийомів навчання й тренування, організацією діяльності, методами управління та контролю за їх виконанням.

Основними засобами, що використовуються з метою формування спеціальних рухових умінь і навичок, є фізичні вправи з елементами баскетболу:

– загальнопідготовчі вправи застосовуються для підвищення загальної фізичної підготовленості, удосконалення рухових та функціональних можливостей організму, підвищення працездатності, розвитку основних фізичних якостей студентів;

– спеціальні підготовчі вправи спрямовані на розвитку тих м'язових груп і фізичних якостей, що є визначальними для оволодіння конкретними руховими навичками, а також із метою засвоєння технічних і тактичних прийомів гри;

– підвідні вправи – рухові дії, близькі за структурою до основних, що вивчаються.

Засоби навчання дають змогу студентам не тільки поповнити дефіцит рухової діяльності, забезпечуючи додаткові фізичні навантаження, але й зняти втому, сприяючи повноцінному відпочинку.

Реалізація засвоєння спеціальних рухових умінь і навичок відбувається за допомогою оптимізації системи педагогічних дій викладача, в основі якої лежить застосування ним відповідних методів і методичних прийомів.

Методи навчання й тренування в контексті нашого дослідження – «це способи взаємополученої діяльності тренера-викладача й учня-спортсмена, за допомогою яких передаються знання, засвоюються вміння та навички» [5, 94].

Вибір конкретного методу визначається педагогічними завданнями, змістом навчального матеріалу, підготовленістю спортсменів, наявністю матеріально-технічних можливостей [5, 94].

Аналіз даних сучасних наукових досліджень (М. О. Носко (2003), Л. Ю. Поплавський (2004), С. І. Присяжнюк (2008), Л. П. Пилипей (2009), М. Р. Батищева (2009) й ін.) засвідчує, що оволодіння технікою виконання фізичних вправ, елементів техніки спортивних ігор досягаються за умови правильного поєднання словесних і наочних методів навчання. Для формування рухових умінь та навичок використовують практичні методи (розчленованої й цілісної вправи).

Реалізація методів у конкретно обумовлених випадках формування відбувається через методичні прийоми та рекомендації, що враховують специфіку навчальних занять із баскетболу та потребують прояву відповідних спеціальних знань, умінь і навичок [6, 187].

Для формування спеціальних рухових умінь і навичок у процесі навчально-тренувальних занять із баскетболу ми виділяємо три етапи:

1) *етап початкове розучування (створення уяви)* відбувається початкове вивчення рухової дії;

2) *етап деталізованого розучування рухової дії (формування вміння)*. Цьому відповідає стадія засвоєння рухової дії до рівня вміння;

3) *етап закріплення та вдосконалення (формування навички)*. Цьому відповідає стадія засвоєння рухової дії на рівні навички.

Важливу роль у формуванні спеціальних умінь і навичок відіграє педагогічний контроль, який розглядається як апарат управління, що дає змогу об'єктивно оцінити стан рухової функції та техніки виконання рухової дії [4, 153].

Правильно організований педагогічний контроль уможливує перевірку ефективності навчально-тренувальних занять із баскетболу, що визначається очікуваним результатом.

Висновки. У результаті дослідження розроблено й охарактеризовано технологічну модель формування спеціальних рухових умінь і навичок у майбутніх учителів фізичної культури засобами баскетболу, що включає розв'язання освітніх і виховних завдань, розкриває технологію навчальної діяльності, виділяє етапи формування спеціальних рухових умінь і навичок, а також сприяє виконанню педагогічних завдань щодо вдосконалення підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі фізичної культури й спорту.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в апробації розробленої моделі формування спеціальних рухових умінь і навичок засобами баскетболу в практичній діяльності.

Джерела та література

1. Батищева М. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до проведення оздоровчої гімнастики та фітнесу з дівчатами-старшокласницями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. Р. Батищева. – Донецьк, 2009. – 270 с.
2. Жамардїй В. Модель формування спеціальних умінь і навичок студентів вищих навчальних закладів у процесі занять із пауерліфтингу / В. Жамардїй // Витоки педагогічної майстерності. – Серія : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 13. – С. 120.
3. Козерук Ю. В. Порівняння основ формування рухових умінь і навичок в процесі фізичного виховання та трудової діяльності / Ю. В. Козерук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108(2).

4. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. вих. і спорту / Т. Ю. Круцевич. – К. : НУФВСУ Олімп. л-ра, 2008. – Т. 1. – 392 с.
5. Поплавський Л. Ю. Баскетбол : підруч. для студ. та викладачів ВНЗФВіС та ф-тів фіз. вих., фахівців у галузі спорту / Л. Ю. Поплавський. – К. : Олімп. л-ра, 2004. – 448 с.
6. Присяжнюк С. І. Фізичне виховання : навч. посіб. для студ. вузів / С. І. Присяжнюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 503 с.
7. Твеліна А. Критерії сформованості спеціальних рухових навичок у майбутніх учителів фізичної культури / А. Твеліна // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2012. – № 1 (21) – С. 75–79.

Анотації

У статті запропоновано модель формування спеціальних рухових умінь і навичок у майбутніх учителів фізичної культури засобами баскетболу. Визначено основні завдання, розкрито технологію навчально-тренувальної діяльності та обґрунтовано її складники на теоретико-методологічному рівні. Представлено етапи формування спеціальних рухових умінь і навичок та визначено їх логічну послідовність.

Ключові слова: *модель, технологія, навчально-тренувальний процес, формування спеціальних умінь і навичок, баскетбол.*

Анатолій Кашуба. Проектирование модели формирования специальных двигательных умений и навыков в будущих учителей физической культуры средствами баскетбола. *В статье предложена модель формирования специальных двигательных умений и навыков у будущих учителей физической культуры средствами баскетбола. Определены основные задачи, раскрыта технология учебно-тренировочной деятельности и обоснованы ее составляющие на теоретико-методологическом уровне. Представлены этапы формирования специальных двигательных умений и навыков, определена их логическая последовательность.*

Ключевые слова: *модель, технология, учебно-тренировочный процесс, формирование специальных умений и навыков, баскетбол.*

Anatoliy Kashuba. Design of the Model of Formation of Special Motor Skills and Ability Among Future Physical Culture Teachers by Means of Basketball. *In the article it is presented the model of formation of special motor abilities and skills among future physical culture means of basketball. It was defined the main tasks, revealed the technology of educational–training activity and grounded its components on theoretical and methodological levels. It was presented the stages of formation of special motor abilities and skills, defined their logical sequence.*

Key words: *model, technology, educational–training process, formation of special skills and abilities, basketball.*